

Борщовецька В.Д. Психологічні передумови навчання іншомовної лексики в процесі підготовки майбутніх перекладачів / В. Д. Борщовецька // "Наукові записки" НПУ ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. - Київ, 2006. - №60. - С. 32 - 37.

Борщовецька В.Д.

Білоцерківський державний аграрний університет

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ
ЛЕКСИКИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ПЕРЕКЛАДАЧІВ**

Педагогічні науки

Глобалізація, як процес руйнування інформаційних кордонів змінює характер мовної комунікації, передусім завдяки зміні її просторово-часових і особистісних характеристик. Застосування сучасних інформаційних технологій долає часову і просторову відстань між комунікантами, забезпечуючи комунікації високий рівень інтерактивності. Кількість одномовних комунікативних актів постійно зростає, у тому числі внаслідок поширення глобальних мов, зокрема, англійської. Двомовність/багатомовність поступово стає характерною ознакою людини XXI століття. Виникає запитання, чи залишається в цьому контексті поле для опосередкованої дво-/багатомовної комунікації, тобто, чи є місце перекладу? Відповідь на це питання є неоднозначною. З одного боку, практична двомовність веде до згортання перекладацької діяльності. З іншого вона стимулює її розвиток, оскільки складна наукова, естетична та галузева інформація легше сприймається рідною мовою. Як посередник у міжмовній, міжкультурній та професійній комунікації, переклад працює на розвиток власної мови, культури, освіти .

Крім того, вибір Україною курсу на входження в європейський економічний та освітній простір, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищують попит на фахівців в області галузевого перекладу.

У зв'язку з таким замовленням суспільства суттєвого переосмислення вимагають і підходи до методики навчання галузевого перекладу як спеціальності. Якість роботи перекладача залежить від таких чинників, як стан розвитку його психічних процесів, рівень розвитку мовних компетенцій (рідної та іноземної), ступінь сформованості його перекладацьких навичок та вмінь, наявність у свідомості перекладача фонових знань, а також рівень розвитку його лексичної компетенції.

У цьому контексті важливого значення набуває вивчення психологічних передумов навчання іншомовної лексики у процесі підготовки майбутніх фахівців з перекладацької діяльності. Це зумовлено тим фактом, що успішність здійснення перекладу визначається, серед інших чинників, рівнем розвитку лексичної компетенції перекладача, що значною мірою залежить від рівня розвитку психічних процесів, задіяних у перекладі, зокрема процесів пам'яті.

Вагому роль для процесу навчання іншомовного лексичного аспекту відіграє переробка сприйнятої інформації.

У дослідженнях багатьох учених в галузі психології, а саме в працях А.М. Матюшкіна, Г.В. Сабурової, Г.С. Костюк, Г.М. Орлової встановлено, що переробка наочно сприйнятої інформації починається не після сприймання предметів і явищ, а вже в процесі самого сприймання. Виявилось, що сприймання немовби “відбирає” об’єкти, виділяє одні і не “помічає” інших. Наступна переробка матеріалу (порівняння, узагальнення, аналіз, синтез, систематизація) залежить від того, що саме “помітив” студент в об’єктах.

Незважаючи на численні дослідження в галузі психології навчання іншомовної лексики, питання її навчання для успішного здійснення перекладу залишаються все ще до кінця не вирішеними.

Метою даної статті є вивчення психологічних передумов навчання іншомовної фахової лексики в процесі підготовки майбутніх фахівців з перекладу.

У межах цієї статті ми дамо коротку характеристику процесів пам'яті, задіяних під час вивчення лексичного матеріалу для здійснення перекладацької діяльності, а також розглянемо нові підходи до вивчення іншомовної лексики.

Діяльність пам'яті ділиться на процеси закарбування, збереження та відтворення інформації. Усі вони утворюють єдину систему, але кожен із них має свої особливості та специфіку функціонування.

Закарбування інформації в пам'яті індивіда є прямим продовженням сприйняття інформації під час перекладу, яка надходить у формі вербального сигналу. Під час закарбування на основі смислової взаємодії усвідомлених і неусвідомлених людиною проявів її психічних функцій утворюються копії вербального сигналу, які представляють його в закодованому вигляді у довготривалій пам'яті (ДТП) [3].

Варто зазначити, що в пам'яті індивіда можуть знаходитися різні за характером копії одного й того ж вербального сигналу. Копії, що містять у собі ознаки ситуації спілкування, є повними, а ті, в яких ці ознаки відсутні, – частковими [7, с. 31].

Збереження закарбованої лексичної інформації відбувається в лексичному сховищі. Уся його сітка включає сенсорний регістр (СР), короткочасне сховище (КЧС) і довготривале сховище (ДТС) [1, с. 275]. Інформація потрапляє в систему через рецептори і передається в СР, практично не підлягаючи переробці. У СР мозаїчна сенсорна інформація стає об'єктом процесів розпізнавання образів, у результаті яких вилучаються ознаки й формуються коди на основі синтезу цих ознак. У СР інформація швидко втрачається в результаті стирання чи “списування” нової інформації, яка надходить. Для того, щоб бути утриманою, вона

повинна перейти з СР у КЧС (оперативну пам'ять). Саме в цьому сховищі відбувається основна переробка інформації. КЧС має обмежений обсяг, де інформація зберігається протягом певного періоду. Характер інформації в КЧС не обов'язково залежить від типу сенсорного входу. Проте число елементів, яке може бути утримане КЧС, є обмеженим, не більше 7 ± 2 одиниці [9]. Однак останні дослідження стверджують, що обсяг пам'яті залежить від багатьох чинників, а саме: типу матеріалу, який підлягає запам'ятовуванню, довготи слова, рівня мовного володіння індивіда [6; 8].

У КЧС формується копія інформації, що утворилася на “виході” процесу розпізнавання образів або інформації, яка є в ДТС і може переноситись у КЧС, наприклад, під час утворення асоціацій у процесі кодування елементу.

Користування закарбованою інформацією під час говоріння здійснюється за допомогою іншого процесу пам'яті, – вилучення, що відбувається в формі відтворення. Вилучення інформації з КЧС здійснюється досить швидко й точно. У ДТС цей процес відбувається складніше. У ньому знаходиться таке розмаїття інформації, що виникає трудність у забезпеченні доступу до тієї підмножини інформації, де існує необхідний образ. Індивід активує релевантну підмножину інформації, поміщає її в КЧС, а потім сканує в пошуках необхідного образу. Він може бути відсутнім у даній підмножині. У такому випадку процес вилучення перетворюється в пошук, під час якого послідовно активуються і скануються різні підмножини. Виходячи з пред'явленої йому інформації, індивід вибирає відповідну “пробну інформацію” і поміщає її в КЧС. Потім активується й міститься в КЧС “пошуковий набір інформації”, тобто відповідна підмножина інформації в ДТС нерозривно пов'язана з цією “спробою”. Індивід вибирає з пошукового набору певний образ і піддає його дослідженню. Інформація, викликана з вибраного образу, використовується для прийняття рішення стосовно того, чи виявлена

бажана інформація. Якщо вона виявлена, то пошук припиняється, якщо ж ні – він продовжується на основі нової “спроби” [1, с. 31-32].

Специфіка процесу перекладу вимагає, щоб вилучення лексичних одиниць здійснювалося при повній відсутності за умови свідомого контролю результатів і послідовності операцій пошуку, вибору, сполучення та актуалізації, тобто на рівні автоматизму. Фізіологічна суть автоматизмів полягає у створенні “динамічного стереотипу”, який утворюється в результаті частого повторення одних і тих же реакцій нервової системи в аналогічних ситуаціях. У психології поняття “динамічний стереотип” трактується як “інтегральна система звичних умовно-рефлекторних відповідей, яка відповідає сигнальній, порядковій і часовій характеристиці стимульного ряду” [5, с. 89].

Варто відмітити, що закарбування інформації безпосередньо пов’язане з емоційним забарвленням її сприйняття. Емоційні реакції індивіда є одним із важливих внутрішніх умов його психічної діяльності. Сприйняття й закарбування інформації відбувається на основі динамічної смислової системи, яка представляє єдність афективних та інтелектуальних процесів [2, с. 22; 4].

Велика роль при закарбуванні належить механізму “імпринтинг”, тобто закарбування “раз і назавжди” [6, с. 14]. Для того, щоб відбувся “імпринтинг”, необхідно, щоб інформація, яка підлягає запам’ятовуванню, відповідала потребам мовця. Стосовно іншомовної лексики це означає, що повинна існувати “напруга” необхідності мовленнєвої комунікації. Тоді в пам’яті утворюється “пастка” для слова, завдяки чому воно і закарбовується. У цьому й полягає секрет швидкого збагачення лексики в умовах, коли індивід потрапляє в іншомовне середовище і вступає в комунікацію: виникає велика “напруга” необхідності в слові. Воно надходить з боку співрозмовника, мимоволі підказується, і “пастка” зачиняється – слово закарбовано [6].

Незважаючи на численні дослідження в галузі психології навчання іншомовної лексики, питання ефективного її навчання для здійснення перекладу залишається все ще до кінця невирішеним. Вирішення цього питання ми вбачаємо у використанні нових підходів, зокрема – когнітивного підходу.

Когнітивний підхід до навчання оснований на когнітивній психології, опирається на принцип свідомості у навчанні й на теорію соціоконструктивізму, згідно з якою студент є активним учасником процесу навчання, а не об'єктом навчальної діяльності викладача.

Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики полягає у визначенні механізмів переробки лексичної інформації з одного боку та шляхів засвоєння і збереження нової лексичної інформації з іншого боку [10]. Методична доцільність когнітивного підходу полягає в організації активної мовленнєво-мислительної діяльності студентів у процесі навчання їх іншомовної лексичної інформації.

З точки зору когнітивного підходу до навчання велику роль відіграє врахування процесу забування. Відомо, що слова вивчаються не обов'язково в лінійному порядку і лише в зростаючому напрямку без забування. Забування, яке відбувається під час учіння, є звичайним фактом процесу навчання. Ми розглядаємо часткові лексичні знання як такі, які знаходяться в стані постійного руху, включаючи забування та учіння до тих пір, поки слово не буде засвоєно і закріплено в пам'яті. Виявлено, що студенти ВНЗ вивчають слів у 2,5 рази більше, чим забувають, хоча при цьому існує також і забування [11]. Важливим для методики навчання іншомовної лексики є той факт, що більшість забувань припадає на лексичні одиниці (ЛО), які були засвоєні лише рецептивно, продуктивно засвоєні ЛО менше підлягають забуванню. Звичайно, забування відбувається й тоді, коли слово засвоєне продуктивно, але студент тимчасово не користується мовою. Такий процес називається стиранням.

Саме лексика підлягає цьому процесу більше, ніж фонологія і граматики. Експериментальні дослідження показали, що при вивченні нової інформації більшість забування (60% нового матеріалу, що підлягав запам'ятовуванню) відбувається після первинного закарбування нової інформації. Після основної втрати рівень забування зменшується. Це можна зобразити на рис. 1.

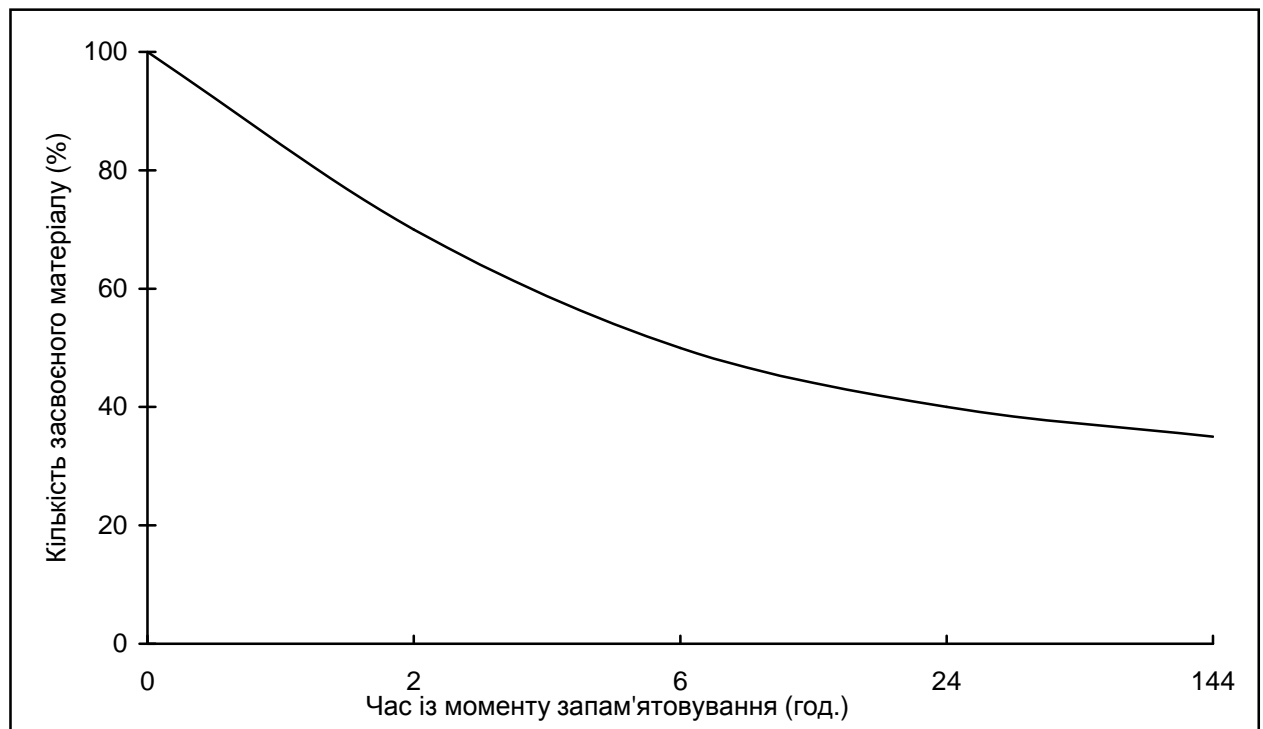

Рис. 1. Крива забування за Г. Еббінгаузом

Знаючи природу забування, можна краще організувати процес повторення. Продуктивність повторень значною мірою залежить від того, наскільки цей процес є інтелектуальним за характером, тобто, є не механічним повторенням, а новим способом структурування й логічної обробки матеріалу. У зв'язку з цим особливу увагу слід надавати розумінню матеріалу й усвідомленню тих дій, які з ним проводяться у процесі запам'ятовування. Повторення матеріалу повинно бути розподілено в часі таким чином, щоб на початок і кінець вивчення приходилась значно більша кількість повторень, ніж на середину. При

цьому повтор, розподілений упродовж усього терміну навчання, є ефективнішим, ніж “масивна практика” [12; 13].

У методиці навчання іншомовної лексики був створений принцип розширеного повтору. Для прикладу наведемо схему повтору, запропоновану Р. Russel: 5 – 10хв (після вивчення) – 24 год – 1 тиждень – 1 місяць – 6 місяців. Емпіричні дослідження підтвердили, що за такою схемою забування буде мінімальним.

Таким чином, ми намагались обґрунтувати місце опосередкованої дво-/багатомовної комунікації, розглянути психологічні передумови навчання іншомовної лексики у процесі підготовки майбутніх перекладачів, дати характеристику процесів пам'яті, задіяних в перекладацькій діяльності, а саме: закарбування, збереження та відтворення інформації та розглянули роль нових підходів, зокрема когнітивного, у вирішенні питань, пов'язаних з вивченням психологічних передумов навчання лексики для здійснення перекладацької діяльності.

В статье рассматривается ряд вопросов, посвященных обучению иноязычной лексике для переводческой деятельности. Особое внимание уделяется процессам памяти, которые задействованы при изучении иноязычной лексики. Рассматривается новый, когнитивный подход к обучению иноязычной лексике.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аткинсон Р.* Человеческая память и процесс обучения: Пер. с английского. Общая редакция д-ра психолог. наук Ю.М. Забродина, члена-корреспондента АН СССР Б.Ф. Ломова. – М.: Прогресс, 1980. – 527 с.
2. *Выготский Л.С.* Собрание сочинений. Вопросы теории и истории психологии / Под ред. А.Я.Лурия, М.Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1982. – Т.1. – 487 с.

3. Жинкин Н.И. Механизмы речи.– М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1959. – 370 с.
4. *Жинкин Н.И.* Язык-речь-творчество: Исследования по семиотике, психолингвистике, поэтике: Избранные труды С.И. Гилдин (сост., науч. ред., текстолог. примеч., биогр. очерк). – М.: Лабиринт, 1998. – 368 с.
5. *Краткий психологический словарь* / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
6. *Леонтьев А.А.* Вопросы психолингвистики и преподавания русского языка как иностранного (Сборник статей) / Под ред. А.А. Леонтьева и Т.В. Рябовой. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 282 с.
7. *Чернина Л.Г.* Особенности процесса формирования продуктивных лексических навыков // Иностр. яз. в школе. Выпуск 23. – М.: Изд-во МПИ, 1991. – С. 28 – 36.
8. *Brown G.D.A., Hulme C.* Cognitive Psychology and Second Language Processing: The Role of Short-term Memory // Harris R.J. Cognitive Processing in Bilinguals. – Amsterdam: North-Holland Elsevier Science Publishers B.V., 1992. – P. 105 – 121.
9. *Miller G.A.* The magical number seven, plus or minus two: some limits on our capacity for processing information // Psychological Review. –1956. – N 63. –P. 8 –97.
10. *O'Malley J.M., Chamot A.U.* Learning Strategies in Second Language Acquisition. – USA: Cambridge University Press, 1990. – 260 p.
11. *Schmitt N., McCarthy M.* Vocabulary. Description, Acquisition and Pedagogy. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 383 p.
12. *Stahl A. Steven.* Vocabulary Development. – USA: Versa press, 1999. – 59 p.
13. *Stevick Earl W.* Teaching and learning languages. – USA: Cambridge University Press, 1992. – 215 p.